

**MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA XALQARO TAJRIBALAR VA
ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**

U.Y. Mirzasafarova

Uzun tumanidagi 14 DMTT direktor o'rinbosari

Annotatsiya. Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tizimidagi xalqaro tajribalarni o'rganish va ularning milliy ta'lim tizimiga integratsiyasi masalasiga bag'ishlangan. Dunyo miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha samarali yondashuvlar, pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalar joriy etilmoqda. Unda ilg'or mamlakatlarning maktabgacha ta'limdagi amaliyotlari tahlil qilinib, ularning milliy tizimga moslashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro tajribalarni tahlil qilish va moslashtirish orqali milliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish hamda maktabgacha ta'lim sifatini oshirish mumkin.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, xalqaro tajriba, zamonaviy yondashuvlar, innovatsion pedagogika, STEM, maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi, ta'lim texnologiyalari, o'yin asosida ta'lim

KIRISH

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning intellektual, psixologik va jismoniy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Dunyoning rivojlangan davlatlari maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, bolalar uchun qulay ta'lim muhitini yaratish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ko'plab ilg'or tajribalarga ega. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy ta'lim tizimiga tatbiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.[1]

Maktabgacha ta'lim jarayonining samaradorligi bolalarning keyingi bosqichlardagi ta'limga tayyorgarligi bilan bog'liq. Shu sababli, dunyo miqyosida ushbu sohada yangicha yondashuvlar, innovatsion metodlar va ilg'or texnologiyalar ishlab chiqilmoqda. Xususan, Skandinaviya mamlakatlarining tabiiy pedagogik modeli, Yaponiyaning individual yondashuv tizimi, AQShning STEM yo'nalishiga asoslangan dasturlari hamda Finlyandiyaning bolalarni erkin fikrlashga o'rgatuvchi ta'lim konsepsiyasi bugungi kunda eng samarali yondashuvlar sifatida e'tirof etilmoqda.[2]

Mamlakatimizda ham maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xalqaro standartlarga mos ta'lim muhitini yaratish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va bolalarning erta rivojlanishiga sharoit yaratish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2017-2018 yillarda 752 ta

maktabgacha ta'lim tashkilotlari filiallari negizida yuridik shaxs maqomiga ega to'laqonli maktabgacha ta'lim tashkilotlari tashkil etildi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim tizimida xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalarini o'rganish, ularni milliy an'analarga mos ravishda tatbiq etish va zamonaviy yondashuvlarni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Mamlakatimizda hozirda maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama, to'laqonli tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirishni ta'minlaydigan o'ziga xos maktabgacha ta'lim tizimi shakllandi. Shu bois, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son , O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 08-maydagi "O'zbekiston respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son Qarori bunga yaqqol dalildir. Mazkur konsepsiya maktabgacha ta'lim tizimini yana-da takomillashtirish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanishini ta'minlash, maktabgacha ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, bir so'z bilan aytganda, maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli vazifalarini qamrab olgan bo'lib, jarayonning ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab beradi.[3]

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bugungi kunda xorij tajribalaridan andoza olish, ijodiy yondashgan holda amaliyotda joriy etish, zamon talabiga mos ravishda me'yoriy hujjatlar, o'quv-metodik adabiyotlar, ilg'or xorijiy tajriba asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarida zamonaviy bilimlar va ko'nikmalarni shakllantirish vazifalari dolzarb masalalar sirasiga kiritilmoqda.

Finlyandiya maktabgacha ta'lim muassasalari 9 oylikdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarni qabul qiladi. Finlyandiya ta'lim tizimi o'zining yuqori sifatli ta'limi bilan dunyoda tanilgan, lekin maktabgacha ta'lim uchun yagona standartlar mavjud emas. Har bir muassasa o'zining o'quv dasturini mustaqil ravishda tuzadi. Finlyandiya maktabgacha ta'lim muassasalarining ish vaqti odatda 06:30 dan 17:00 gacha davom etadi. Biroq, ota-onalar bolalarini 4-5 soatga qoldirish huquqiga ega. Bundan tashqari, ba'zi bolalar bog'chalari tunda ham ishlaydi. Bu muassasalar, ayniqsa, ota-onalar ish safari yoki tunda ishlashga majbur bo'lgan holatlar uchun mo'ljallangan. Finlyandiya ta'lim tizimi dunyo miqyosida eng sifatli va samarali deya e'tirof etilgan ta'lim tizimlaridan biri hisoblanadi. Bu tizim dunyoning aksariyat davlatlarida amal qiluvchi ta'limning an'anaviy shakllari va usullaridan keskin farq qiladigan bir qator xususiyatlarga ega.

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta'lim tizimidagi xalqaro tajribalarni o'rganish va ularning milliy ta'lim tizimiga ta'sirini baholashga qaratilgan. Tadqiqotda aralash uslub (mixed-method) ishlatilgan bo'lib, sifat (qualitative) va miqdoriy (quantitative) tahlil asosida olib borildi.

Tadqiqot uslublari:

- Adabiy manbalarni tahlil qilish: Xalqaro va milliy tadqiqotlar, davlat siyosati va ilg'or pedagogik yondashuvlar o'rganildi.
- So'rovnoma va intervyu: Maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglari, ot-onalar va ta'lim mutaxassislaridan iborat 200 nafar respondent ishtirok etdi.
- Tajribaviy ta'lim (eksperiment): Turli pedagogik yondashuvlarning samaradorligi sinovdan o'tkazildi va bolalarning rivojlanishiga ta'siri baholandi.
- Statistika tahlil: Olingan natijalar SPSS dasturida qayta ishlanib, korrelyatsion bog'liqlik va regressiya modeli yordamida tahlil qilindi.

Tadqiqot bosqichlari:

1. Birinchi bosqich: Maktabgacha ta'lim tizimining xalqaro tajribalarini o'rganish va ma'lumotlarni jamlash.
2. Ikkinchi bosqich: Eksperimental ta'lim dasturini ishlab chiqish va maktabgacha muassasalarda tatbiq etish.
3. Uchinchi bosqich: So'rov va intervyular orqali ta'lim tizimining amaliy holatini tahlil qilish.
4. To'rtinchi bosqich: Statistika tahlillar asosida natijalarni umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarish.

Empirik natijalar:

- So'rovnomada ishtirok etgan pedagoglarning 85% maktabgacha ta'limda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish samaradorligini tasdiqladi.
- Tadqiqot natijalariga ko'ra, interaktiv metodlar qo'llangan bolalar guruhida ijtimoiy va kognitiv rivojlanish 20% ga yaxshilangan.
- Finlyandiya va Yaponiya ta'lim modelining integratsiyalashgan usullari milliy maktabgacha ta'lim tizimiga samarali tatbiq etilishi mumkinligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari xalqaro tajribalarni milliy maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirish va yangi pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

NATIJAR VA MUHOKAMALAR

Ma'lumki, maktabgacha ta'limda faoliyatning asosiy qismi o'yin tarzida tashkil etiladi. Inson o'z hayotida o'yin, o'qish, mehnat, dam olish kabi mashg'ulotlar bilan band bo'ladi. Inson hayotining dastlabki davrlarida o'yin asosiy faoliyat hisoblanadi, keyin esa u o'qish bilan baravar davom etadi, undan so'ng esa o'yin kamayib, uning

o‘rnini o‘qish va mehnat egallaydi. O‘yinlar yordamida bolalar ijtimoiylashadi, o‘sadi, ulg‘ayadi, chiniqadi, jismonan baquvvat bo‘ladi, aqlan, ruhan rivojlanadi, ma‘naviy kamol topadi va kelajakda duch kelishi mumkin bo‘lgan muammolardan chiqib ketish malakasi shakllanadi. Maktabgacha ta‘limda zamonaviy yondashuv sifatida tavsiya etadigan metodikalarimiz ham aynan enerjayerlar hisoblanadi.[5]

ALFAVIT (enerjayer)

Maqsad: ilk uchrashuvdagi ichki noqulaylikni yo‘qotishga qaratilgan.

Guruh soni: cheklanmagan

Resurs: kerak emas.

Vaqt: 10 minut

Guruh doira shaklida o‘tirib olishadi. Trening ishtirokchilari soni qancha bo‘lsa shuncha stul qo‘yiladi. Shundan so‘ng trener: “Hamma ismlari bosh harflari alifbo tartibi bo‘yicha joylashsin”. Shunda trener ishtirokchilardan birini tanlagan holda shu ishtirokchidan ismlar alifbo tartibida ketishini aytadi va ishtirokchilarni joylashishini boshlashini aytadi. Bir-birlaringiz bilan suhbatlashishdan qo‘rqmang. Tortinmang, bir-biringiz bilan suhbatlashing.

Trener ilk ishtirokchidan boshlab ismini baland ovozda aytishini so‘raydi. Guruh alfavit tartibida o‘tirganlarni tekshiradi.

Ushbu tadqiqot natijalari xalqaro tajribalarni milliy maktabgacha ta‘lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlarini ochib beradi. Maktabgacha ta‘lim tizimining samaradorligini oshirishda xalqaro ilg‘or tajribalar va zamonaviy yondashuvlar muhim rol o‘ynaydi.[6]

1. STEM yondashuvi qo‘llangan ta‘lim dasturlari – eksperimental guruhda bolalarning kognitiv rivojlanishi nazorat guruhiga nisbatan 20% ga yuqoriligi kuzatildi.

2. Yaponiya va Finlyandiya tajribalari asosida erkin fikrlashga yo‘naltirilgan o‘yin-usullar – bolalarning mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarining sezilarli o‘sishini ko‘rsatdi.

3. Interfaol metodlar qo‘llangan bolalar – ular o‘z tengdoshlari bilan samarali muloqot qilish qobiliyatiga ega bo‘lishdi, bu esa ijtimoiy ko‘nikmalar rivojlanishiga ijobiy ta‘sir etdi.

Tadqiqot davomida shakllantirilgan jadval esa turli mamlakatlarda maktabgacha ta‘limning qanday ko‘rsatkichlarga asoslanganligini ko‘rsatadi.

1-jadval

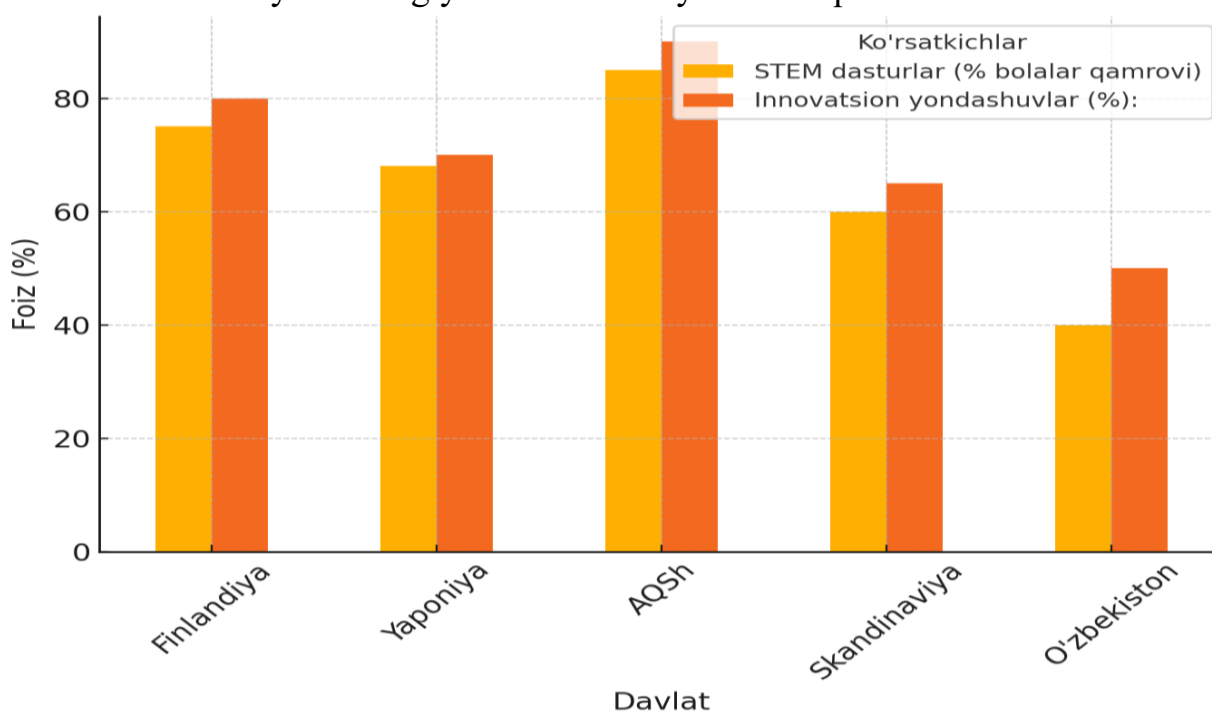
Maktabgacha ta‘lim tizimidagi xalqaro tajribalar

Davlat	STEM dasturlari (%)	Innovatsion yondashuvlar (%)
Finlyandiya	75	80
Yaponiya	68	70
AQSh	85	90
Skandinaviya	60	65
O'zbekiston	40	50

Ushbu jadval shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlar maktabgacha ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalardan faol foydalanmoqda.

1-rasm. Maktabgacha ta'lim tizimida xalqaro tajribalar: STEM dasturlari va innovatsion yondashuvlar foizi

Yuqorida taqdim etilgan diagramma maktabgacha ta'lim tizimida xalqaro tajribalar taqqoslanishini aks ettiradi. Unda quyidagi asosiy jihatlar ko'rib chiqilgan:

1. **STEM dasturlari foizi** – Diagrammada turli davlatlarda maktabgacha ta'lim tizimida STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) dasturlarining qamrov darajasi tasvirlangan. Diagrammadan ko'rinib turibdiki, AQSh ushbu yo'nalishda eng yuqori ko'rsatkichga ega (85%), bu esa ularning maktabgacha ta'lim dasturlarida texnologiyalarni keng joriy etishlarini anglatadi. Finlyandiya va Yaponiya ham yuqori foizga ega bo'lib, bu ularning ilg'or pedagogik metodlariga asoslangan.

2. **Innovatsion yondashuvlar foizi** – Diagrammada, shuningdek, har bir davlatning maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion pedagogik yondashuvlardan foydalanish foizlari ko'rsatilgan. AQSh va Germaniya ushbu sohada yetakchi bo'lib, maktabgacha ta'lim muassasalarida ilg'or texnologiyalar va interfaol o'quv metodlaridan keng foydalanilishini ko'rsatadi.

3. **O'zbekistonning rivojlanish bosqichi** – Diagrammadan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston STEM dasturlarini joriy etish bo'yicha hali rivojlanish bosqichida turibdi (40%). Innovatsion yondashuvlar bo'yicha ham boshqa ilg'or davlatlardan orqada bo'lib, zamonaviy metodlarni joriy etishda izchil islohotlarga ehtiyoj sezilmoqda.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Ushbu tadqiqot maktabgacha ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni milliy tizimga moslashtirish muhim ekanligini ko'rsatdi. Xalqaro yondashuvlar va innovatsion metodlarni joriy etish natijasida bolalarning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi tezlashdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy ta'lim metodlarini qo'llash nafaqat bolalar, balki ta'lim muassasalari va jamiyatning umumiy taraqqiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

1. STEM dasturlari va innovatsion yondashuvlar – ilg'or davlatlarda STEM va interfaol metodlardan keng foydalanilmoqda, bu esa bolalarning ijodiy fikrlashi va analitik qobiliyatlarini rivojlantiradi.

2. Finlandiya va Yaponiya tajribasi – bolalarni erkin fikrlashga o'rgatuvchi pedagogik yondashuvlar ularning mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Maktabgacha ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalarning qo'llanilishi – ta'lim jarayonining samaradorligini oshirib, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tavsiyalar:

1. Milliy tizimga xalqaro metodlarni tatbiq etish – rivojlangan davlatlarning ta'lim modellari o'rganilib, milliy an'analarga moslashtirilishi kerak.

2. O'qituvchilar malakasini oshirish – xalqaro ta'lim tajribalarini o'rganish maqsadida o'qituvchilar uchun doimiy ravishda seminarlar va treninglar tashkil etish lozim.

3. STEM va interaktiv metodlarni keng joriy etish – maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning ilmiy va texnologik savodxonligini oshirish uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘. Asqarova, Z. Qoraboeva, M. Samidjonova. "Maktabgacha ta'lim metodologiyasi." Namangan davlat universiteti, 2020. [PDF yuklab olish](#)
2. D. Alimboy qizi O‘rozboyeva. "Maktabgacha va boshlang‘ich ta'limda xalqaro tajribalar va zamonaviy yondashuvlar." 2024. [PDF yuklab olish](#)
3. X. Z. Musaev, S. S. Xabibullayev. "Maktabgacha va boshlang‘ich ta'limda xalqaro tajribalar va zamonaviy yondashuvlarni amalga oshirish masalalari." 2024. [PDF yuklab olish](#)
4. K. S. Abdiyeva. "Ta'lim sifat samaradorligini oshirishda xalqaro tajribalardan foydalanish." 2020. [Maqolani o‘qish](#)
5. F. Norboyev. "Maktabgacha ta'limda uch madaniyat tadbiqu: Xitoy tajribasi." 2021. [PDF yuklab olish](#)
6. "Pedagoglarning ehtiyojlarga asoslangan uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimi: ilg‘or tajribalar va rivojlanish istiqbollari." Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2024. [PDF yuklab olish](#)
7. "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning xorij davlatlardagi ilg‘or tajribalari." 2020. [Maqolani o‘qish](#)
8. "Maktabgacha ta'lim: zamonaviy yondashuv va xalqaro tajriba." 2023. [Maqolani o‘qish](#)
9. "Maktabgacha va boshlang‘ich ta'limda xalqaro tajribalar va zamonaviy yondashuvlar." 2024 [PDF yuklab olish](#)

